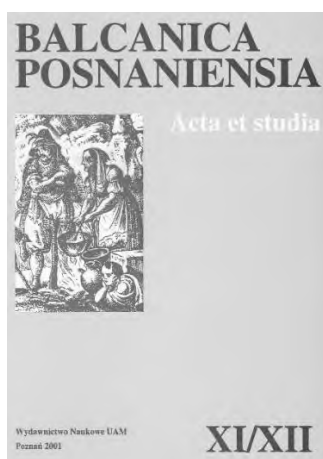

Czamańska Iłona, *Skład etniczny Moldawii i Wołoszczyzny w średniowieczu*, „Balcanica Posnaniensia. Acta et Studia” 2001, t. 11–12, s. 53–62.

<https://doi.org/10.14746/bp.2001.11-12.6>

<https://pressto.amu.edu.pl/index.php/bp/article/view/52611>

Instytucją przechowującą materiały źródłowe jest Biblioteka Collegium Historicum Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

<http://bch.amu.edu.pl>

Zadanie zostało zrealizowane w ramach konkursu „Społeczna odpowiedzialność nauki II – Wsparcie dla bibliotek naukowych”. Projekt zatytułowany „Digitalizacja archiwalnych wydań czasopism naukowych zgromadzonych przez Bibliotekę Coll. Historicum UAM”. Projekt dofinansowany ze środków budżetu państwa, przyznanych przez Ministra Nauki w ramach Programu Społeczna odpowiedzialność nauki II. Wsparcie dla bibliotek naukowych (umowa nr BIBL/SP/0092/2024/02 z dnia 05.12.2024). Całkowita wartość projektu: 247 236,00 zł. Kwota dofinansowania: 220 836,00 zł.

The institution storing the source materials is the Library of the Collegium Historicum of the Adam Mickiewicz University in Poznań.

<http://bch.amu.edu.pl>

The task was carried out within the framework of the competition “Social Responsibility of Science II – Support for Scientific Libraries”. The project entitled “Digitization of archival editions of scientific journals collected by the Library of the Coll. Historicum of Adam Mickiewicz University”. The project was co-financed from state budget funds granted by the Minister of Science within the framework of the Programme Social Responsibility of Science II. Support for Scientific Libraries (agreement no. BIBL/SP/0092/2024/02 of 05.12.2024). Total value of the project: PLN 247,236.00. Amount of co-financing: PLN 220,836.00.

UNIwersytet
IM. ADAMA MICKIEWICZA
W POZNANIU

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Społeczna
Odpowiedzialność
Nauki II

SKŁAD ETNICZNY MOŁDAWII I WOŁOSZCZYZNY W ŚREDNIOWIECZU¹

ILONA CZAMAŃSKA

ABSTRACT. Czamańska Ilona, *Skład etniczny Mołdawii i Wołoszczyzny w średniowieczu* (Ethnic composition (make-up) of Moldavia (Moldova) and Wallachia (Voloshchyzna) in the Middle Ages). Balcanica Posnaniensia. Acta et studia, XI/XII, Poznań 2001. Adam Mickiewicz University Press, pp. 53-62. ISBN 83-232-1078-0, ISSN 0239-4278. Polish text with a summary in English.

Ilona Czamańska, Instytut Historii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza (Institute of History, Adam Mickiewicz University), ul. Św. Marcin 78, 61-809 Poznań, Polska–Poland.

Zachodnia część stepu nadczarnomorskiego, Wyżyna Mołdawska, Nizina Wołoska oraz wschodni i południowy łuk Karpat były od czasów starożytnych terenem migracji ludnościowych. Zaznaczyli tam swą obecność Celtowie, irańscy Scytowie, traccy Dako-Getowie, a na niektórych terenach także Grecy i Rzymianie. U schyłku epoki antycznej pojawili się przejściowo Goci, Hunowie, Gepidzi. W VI wieku część późniejszych ziem rumuńskich znalazła się w obrębie kaganatu awarskiego, w VII ich część wschodnia w obrębie bułgarskiego chanatu Asparucha. W VI wieku rozpoczęła się też trwająca kilka stuleci kolonizacja słowiańska, głównie na terenach nadających się pod uprawę roli. Step nadczarnomorski zdominowany był natomiast przez ludy koczownicze, głównie pochodzenia tureckiego. Prawdopodobnie już w VII wieku pojawili się tam częściowo Chazarowie, a przede wszystkim Węgrzy, których wcześniejsza siedziba – Etelköz znajdowała się między Dnieprem, Dniestrem, Prutem a Seretem. W końcu IX wieku Madziarowie (Węgrzy) zmuszeni zostali do opuszczenia Etelköz w wyniku nacisku tureckich Pieczyngów. W połowie XI wieku Pieczyngowie zostali zmuszeni do dalszego przemieszczenia się na południe w wyniku inwazji również tureckich Uzów, których grupy koczowały między Dnieprem a Dunajem, i Połowców (zwanych też Kumanami lub Kipczakami), którzy opanowali większość ziem późniejszej Mołdawii i Wołoszczyzny².

¹ Przyjmujemy tu periodyzację rumuńską, określającą jako górną granicę średniowiecza XVIII stulecie. Szczególnie jednak interesować nas będzie okres od początku istnienia państw rumuńskich, a więc XIII-XIV w., do początku epoki fanariotów, tj. do początku XVIII stulecia.

² Na ten temat istnieje bogata literatura, szczególnie jednak zob. Г. Б. Федоров, Л. Л. Полевой, *Археология Румынии*, Москва 1973; V. Spinei, *Moldova în secolele XI-XIV*, București

Nie wiadomo dokładnie, kiedy rozpoczęła się kolonizacja tych ziem również przez ludność wołoską. Bizantyńczycy w końcu wieku XII postrzegali Bułgarów, Kumanów i Wołochów jako ludy mieszkające na tym samym terytorium. Niewątpliwie było to terytorium dzisiejszej Bułgarii, mogło jednak obejmować również i Nizinę Wołoską. Nie wiemy też, jaka była przynależność etniczna zamieszkujących na Wyżynie Mołdawskiej Brodników czy Byrladników, którymi miał podobno rządzić w połowie XII stulecia jeden z członków książęcej dynastii halickiej – Iwanko Rościszlawowicz oraz Bołochłowów, o których wielokrotnie wspomina między rokiem 1150 a 1257 *Ipatievskaja Letopis*³.

Włączenie większości terytoriów późniejszych księstw rumuńskich do imperium mongolskiego nie zmieniło w sposób zasadniczy zamieszkującej je mozaiki etnicznej i kulturowej, wzbogaciło jedynie o nowe, głównie turekojęzyczne ludy, które zresztą w znacznej części szybko ulegały asymilacji. Najprawdopodobniej jednak w rezultacie toczących się wojen i licznych epidemii znacznie spadła ogólna liczba ludności. Umożliwiło to szybką kolonizację opustoszałych ziem przez ludność wołoską, która już wówczas prowadziła gospodarkę nie tylko pasterską, ale również rolniczą. Najszybciej następowało to na terenie zachodniej Wołoszczyzny, która nie została podbita przez Mongołów i w drugiej połowie XIII stulecia znalazła się pod zwierzchnictwem węgierskim⁴. Powodzenie swej ekspansji Wołosi zawdzięczali przewadze efektywności gospodarki rolniczej nad koczowniczą oraz dobrze zorganizowanemu systemowi społecznemu, umożliwiającemu utworzenie w krótkim czasie własnej państwowości o cechach zbliżonych do rozwiniętych państw ościennych. Świadczy o tym fakt, że zajmując poszczególne terytoria, wołoscy właściciele ziemscy zdołali zmusić koczujące tam ludy tureckie oraz przede wszystkim Cyganów, którzy pojawili się tam najpóźniej w 1. poł. XIV wieku, do niewolniczej pracy na swych polach⁵. Podobna sytuacja istniała w tym czasie również na ziemiach północno-bułgarskich. Podobnie też jak w Bułgarii, sporą część właścicieli ziemskich na Wołoszczyźnie stanowiła prawdopodobnie również dawna arystokracja kumańska, która jednak szybko asymilowała się.

Dalszy rozwój kolonizacji wołoskiej ułatwił upadek emiratu Nogaja na przełomie XIII i XIV wieku, a następnie stopniowe wypieranie Złotej Ordy z ziem mołdawskich głównie przez Węgry. Niemale znaczenie miała też epidemia dżumy, która w 1. połowie XIV stulecia wyniszczyła znaczną część populacji tatarskiej zamieszkalej w zachodniej części stepów czarnomorskich. W rezultacie od północy nastąpiła nowa fala osadnictwa słowiańskiego z terenów Rusi Halickiej, od środkowego zachodu osadnictwo węgierskie związane głównie z tworzeniem ośrodków administracyjnych i religijnych oraz eksploatacją złóż, a na całym odcinku zachodnim masowa migracja ludności wołoskiej ze wschodnich Karpat.

1982; tenże, *Realitățile etnice și politice în Moldova meridională în secolele X-XIII. Români și Turanici*, Iași 1985

³ V. Spinei, *Moldova în secolele XI-XIV*, s. 143-146.

⁴ Na ten temat najważniejsza pozycja: Ș. Papacostea, *Românii în secolul al. XIII-lea. Între cruciată și imperiul mongol*, București 1993.

⁵ Zob. m. in. V. Chostachel, P. P. Panaitescu, A. Cazacu, *Viața feudală în Țara Românească și Moldova (sec. XIV-XVII)*, București 1957, s. 143-164.

Nie ominął tych terenów również ruch municypalny i związana z nim kolonizacja niemiecka, która w XIV wieku objęła Ruś Halicką oraz wchodzące prawdopodobnie wówczas w jej skład ziemie północno-moldawskie. Kolonie Niemców, czyli tzw. Sasów, spotykamy w takich miastach, jak Baia, Seret czy przede wszystkim Suczawa. O osadnictwie tym świadczą też nazwy niektórych miejscowości, jak np. Neamț (Niemiec).

Przez wieki tereny Wołoszczyzny i Moldawii, w obrębie jakichkolwiek organizacji politycznych się znajdowały, zawsze były ziemiami peryferyjnymi, nad którymi kontrola była słaba, jeśli w ogóle istniała. Sprzyjało to stosunkowo długiemu zachowaniu przez poszczególne zamieszkujące tam ludy tożsamości etnicznej i kulturowej. Utworzenie państw rumuńskich, a tym samym powstanie tam centrów politycznych i administracyjnych dość poważnie zmieniło tę sytuację. Ani prawo moldawskie, ani prawo wołoskie nie uwzględniały różnic tradycji kulturowej poszczególnych ludów. Sprawa pochodzenia etnicznego nie odgrywała w nich żadnej roli, istotne było miejsce w hierarchii społecznej i wyznawana religia. Wprawdzie, jak już wspominaliśmy, miejsce w hierarchii społecznej wiązało się niejednokrotnie również z pochodzeniem etnicznym, a jednak, ze względu na to, że nie było w krajach rumuńskich ani zamkniętego społeczeństwa stanowego, ani ograniczeń prawnych w zakupie majątności ziemskich, możliwość zmiany statusu społecznego nie była nazbyt trudna. Obserwujemy dość liczne przypadki przechodzenia do warstwy bojarskiej Tatarów (tym terminem określano rozmaitych turekojęzycznych koczowników), znacznie rzadsze – Cyganów. Być może różnica wynikała stąd, że Cyganie, aczkolwiek z punktu widzenia prawa państwowego nie byli traktowani odrębnie, jednak w obrębie własnej społeczności stosowali tradycyjne prawa zwyczajowe, odejście od nich oznaczało wykluczenie ze społeczności. Tatarzy, zamieszkujący na terenach rolniczych, przyjmowali prawosławie i asymilowali się szybko.

Warto też zwrócić uwagę, że struktura gospodarcza, społeczna i etniczna Wołoszczyzny i Moldawii nie była identyczna, a i w ramach tych krajów istniały różnice regionalne. Gospodarka Wołoszczyzny od początku opierała się na dużej własności ziemskiej, korzystając głównie z pracy niewolniczej (wskazywałoby to na wpływy bułgarskie). Samodzielne gospodarstwa chłopskie stanowiły tu mniejszość. W Moldawii sytuacja kształtowała się odwrotnie. Podstawą gospodarki były początkowo przede wszystkim wolne gospodarstwa chłopskie. Skład etniczny chłopów moldawskich był różny, choć przeważał element wołoski i ruski. Jest to o tyle istotne, że zarówno na Wołoszczyźnie, jak i w Moldawii następował proces szybkiej rumunizacji tej grupy ludności etnicznie nie-rumuńskiej, która posiadała ziemię. Dopiero, poczynając od XVI, a przede wszystkim w XVII i XVIII stuleciu następuje w krajach rumuńskich proces uzależniania feudalnego wolnego chłopstwa już w większości zrumunizowanego, a określenie *rumân* staje się określeniem chłopów pańszczyźnianego.

Nieco inaczej kształtowała się sytuacja w regionach, które nie zostały zagospodarowane w sposób rolniczy. W regionach górskich zdecydowanie przeważał etniczny element wołoski, ludność innego pochodzenia, jak Węgrzy czy Rusini (na

tych terenach nie osiedlali się Tatarzy) bądź zupełnie asymilowała się, bądź przyjmowała wołoski model gospodarki i kultury (prawo wołoskie).

Na stepach nadczarnomorskich osadnictwo wołoskie było stosunkowo słabe, a zamieszkująca tam ludność tatarska nadal prowadziła koczowniczy tryb życia. Większość tych terenów dość krótko znajdowała się w obrębie państw rumuńskich: Dobruża ok. 30 lat, stepy między Dniestrem a Dunajem częściowo po upływie stulecia znalazły się pod panowaniem tureckim, dalsza ich część po ok. 150 latach znalazła się w obrębie Imperium Osmańskiego. Rezultatem wpływów tureckich była postępująca w ciągu XV stulecia islamizacja zamieszkującej te obszary ludności tatarskiej.

Różnicowanie etniczne i kulturowe dłużej utrzymywało się w miastach. Następowal tu także stały dopływ nowych elementów etnicznych w postaci osiedlających się kupców. W XIV i XV wieku w miastach moldawskich i wołoskich osiedlali się Węgrzy, Sasi, Rusini, Bułgarzy, Serbowie, Tatarzy. Z czasem pojawia się coraz więcej Ormian, Greków oraz Żydów, którym to mianem określano również najczęściej spotykanych na tych terenach Karaimów. W 1. poł. XV w. na terenie Moldawii znalazła schronienie grupa czeskich husytów, którzy osiedlali się w większych miastach, a także zakładali własne kolonie (Huși). Nieco inaczej wyglądała sytuacja w czarnomorskich miastach portowych. Przed włączeniem ich do państw rumuńskich były one koloniami greckimi, później genueńskimi, prowadziły też między innymi rozległy handel niewolnikami dostarczanych głównie przez Tatarów. Toteż te trzy nacje dominowały w Białogrodzie i Kilii, choć nie brakowało tam także Wołochów, Węgrów (szczególnie w Kilii), Rusinów, Polaków, Niemców, Ormian i Żydów.

Opanowanie prawie całych Bałkanów przez Imperium Osmańskie nie pozostało bez wpływu na sytuację etniczną krajów rumuńskich. Zajmowanie kolejno państw bałkańskich przez Turcję powodowało exodus części ludności do tych krajów, które jeszcze zajęte nie zostały, często były to właśnie Wołoszczyzna lub Moldawia. Wychodziła temu naprzeciw również polityka wielu gospodarów, którzy chętnie przyjmowali osadników, bowiem obydwie te kraje nigdy nie cierpiały na nadmiar ludności. Fale migracyjne Bułgarów czy Serbów związane były nie tylko z podbojem, ale również z powstaniami antytureckimi. Osadnictwo ich miało niejednokrotnie charakter zwarty i to nie tylko na obszarach pogranicznych (np. serbskie w Banacie), o czym świadczą dość licznie występujące nazwy miejscowości B'lgary czy Srbi.

Funkcjonowanie krajów rumuńskich w obrębie imperium tureckiego przy zachowaniu odrębności państwowej i braku ograniczeń prawnych dla cudzoziemców umożliwiało jeszcze jeden rodzaj migracji ludności chrześcijańskiej z terenów znajdujących się pod bezpośrednim zarządem tureckim – osób, które zdobyły w państwie tureckim wysoki status majątkowy, a nie mogły go wykorzystać ze względu na panujące tam prawo zabraniające niemuzułmanom sprawowania urzędów państwowych. Już w XVI wieku rozpoczął się, a rozwinął w XVII, proces wykupywania majątków ziemskich w Moldawii i na Wołoszczyźnie przez bogatych Greków, a także Albańczyków, których zresztą często utożsamiano z Grekami, i wchodzenia

ich w obręb warstwy bojarskiej. Mimo żywych kontaktów z członkami rodziny pozostałymi w kraju, szybko naturalizowali się oni w krajach rumuńskich i jako wysocy urzędnicy państwowi, w tym niejednokrotnie gospodarowie, prowadzili najczęściej politykę zgodną z ich interesami. Sytuacja ta zmieniła się w XVIII stuleciu, kiedy Grecy uzyskali w państwie osmańskim tak wysoką pozycję, że zapewnili sobie dominację kulturalną i polityczną. W rezultacie władza w państwach rumuńskich znalazła się w rękach nie wołoskich i moldawskich bojarów pochodzenia greckiego, lecz fanariotów, których wprawdzie niezupełnie słusznie pośadzano o działania w interesie tureckim, ale którzy niewątpliwie przedkładali interes grecki nad rumuński.

Niemalý wpływ na sytuację etniczną w krajach rumuńskich miało tworzenie przez Turków tzw. rai, czyli okręgów, najczęściej szczególnie ważnych strategicznie i gospodarczo, przejmowanych bezpośrednio pod administrację turecką. Rezultatem tej polityki osmańskiej było osadnictwo tureckie na tych terenach i stopniowa ich islamizacja.

Czynnik religijny był niezwykle ważny, a właściwie najważniejszy w stosunkach etnicznych na ziemiach rumuńskich w okresie średniowiecza. Niewątpliwie prawosławie, wyznawane przez znaczną część ludności etnicznie nierumuńskiej (Rusinów, Bułgarów, Serbów, Greków, a częściowo też Tatarów) ułatwiało jej asymilację z ludnością rumuńską. Katolicyzm wiązał się z wpływami węgierskimi i polskimi. W miarę ich osłabiania liczba moldawskich i wołoskich katolików, systematycznie malała. Islam postrzegano jako szczególnie niebezpieczny i przez długi czas religia muzułmańska była na terenie gospodarstw prawnie zabroniona. Inne religie nie miały istotniejszego znaczenia politycznego; ani wobec tych religii, ani wobec ich wyznawców nie stosowano ograniczeń.

Polityka daleko idącej tolerancji powodowała, że kraje rumuńskie były terenem atrakcyjnym dla rozmaitego rodzaju przybyszów. Tak więc na Wołoszczyźnie i w Moldawii w XIV-XVIII w. spotykamy następujące ważniejsze grupy etniczne i narodowościowe:

Wołochów – czyli ludność rumuńskojęzyczną, niewątpliwie dominującą, choć nie wiadomo czy początkowo najliczniejszą grupę etniczną. Zamieszkiwała wszystkie regiony i wchodziła w skład wszystkich warstw społecznych (choć w jednym i drugim wypadku nierównomiernie). Określenie *Rumân*, rzadko używane było jako określenie narodowości, częściej oznaczało kategorię społeczną ludności feudalnie zależnej, choć funkcjonowało jako określenie języka. Liczba ludności wołoskiej wzrastała m.in. dzięki asymilacji ludności innego pochodzenia.

Rusinów – szczególnie licznych w XIV i XV w. w północnej i środkowej Moldawii, zarówno w miastach, jak i na wsiach. Bliscy kulturowo ludności rumuńskiej stosunkowo łatwo ulegali asymilacji. Zachowali swą tożsamość liczniej w okęgach pogranicznych, zwłaszcza w okręgu czerniowieckim, gdzie zresztą następował stały napływ nowych emigrantów z Rusi, podobnie zresztą jak ludność wołoska migrowała na pograniczne tereny Rzeczypospolitej.

Cyganów – określanych inaczej mianem Romów, gdyż wcześniejszym etapem ich wędrówki było Bizancjum. Występowali licznie w obu krajach rumuńskich, jak również na terenach przyłączonych do Turcji, tj. w Dobrudży i Budziaku. Stanowili własność właścicieli ziemi, na której prowadzili najczęściej wędrowny tryb życia, choć zdarzały się nierzadko rodziny cygańskie posiadające własne domy i zagrody. Używani byli do posług dworskich, a w niektórych rejonach również do pracy na roli. „Niewolnictwo” (rum. *robie*) Cyganów nie wiązało się jednak z typową „niewolniczą pracą”, ich obowiązki zbliżone były do obowiązków czeladzi dworskiej, znajdowali się też najczęściej na utrzymaniu właściciela. W obrębie swej społeczności zachowali tradycyjną kulturę i obyczaje, posługiwali się własnym językiem, wyłącznie jednak mówionym.

Węgrów i Seklerów – napływających na te tereny w szczególności w okresie przed powstaniem państw. Zamieszkiwali w szczególności takie miasta i ich okęgi jak: Siret, Baia, Suczawa, Roman, Bacău, Troiuş w Mołdawii oraz okęgi Buzău i Prahova na Wołoszczyźnie. Byli to przede wszystkim rzemieślnicy, kupcy oraz górnicy wyznania rzymskokatolickiego. Z czasem częściowo ulegli asymilacji, częściowo zaś w niespokojnej 2. poł. wieku XVII wyemigrowali głównie do Siedmiogrodu. Na początku XVIII wieku nastąpił jednak proces odwrotny. Na tereny zachodniej Mołdawii zaczęli napływać przybysze z Siedmiogrodu, którzy byli dwujęzycznymi, węgiersko-rumuńskimi rzymskimi katolikami, kultywującymi jednak w życiu codziennym kulturę rumuńską. Miejscowa społeczność rumuńska nazywała ich Węgrami, pojawiło się też jednak nowe określenie – ceangă (węg. Csangó). Badacze rumuńscy uważają, że była to ludność rumuńska, która uległa wpływom seklerskim; popularnie jednak mianem tym określa się całą ludność węgierską i rzymskokatolicką zamieszkującą w Mołdawii i na Wołoszczyźnie od średniowiecza.

Tatarów i Turków. Mianem Tatarów określano ludność rozmaitego pochodzenia etnicznego, najczęściej tureckojęzyczną, prowadzącą koczowniczy tryb życia. Część ludności tatarskiej księstwa rumuńskie przejęły w spadku po imperium mongolskim, nie należy jednak zapominać, że zwierzchnictwu mongolskiemu uległy również ludy wcześniej zamieszkujące te terytoria: przede wszystkim Kumanowie, a także grupy Uzów i niedobitki Pieczyngów.

Kumanowie odegrali bardzo ważną rolę w dziejach Europy Południowo-Wschodniej, a przede wszystkim Bułgarii, gdzie odegrali rolę czynnika organizacyjnego drugiego państwa bułgarskiego. Stosunkowo łatwo, ulegając asymilacji, wchodzili w kręgi miejscowej arystokracji. Prawdopodobnie dość podobnie wyglądała sytuacja na Wołoszczyźnie.

Część Kumanów, a także Pieczyngowie i Uzowie koczowali głównie na terenie Dobrudży i w stepowej części Mołdawii, zwanej później Budziakiem. W 2. poł. XIII wieku (ok. 1263-1264) napłynęła na te tereny nowa grupa Uzów z Azji Mniejszej, sprowadzona i schryścianizowana przez Bizantyńczyków, którą prowadził Izeddin Kaykaus II, od jego imienia nazwano ją **Gagauzami**. Zajęli oni terytoria w okolicach Babadag w północnej Dobrudży, na których zamieszkiwali do początków

XIX w. Po 1812 r. przenieśli się do rosyjskiej Besarabii i dziś tworzą autonomiczną republikę w ramach Republiki Mołdawii.

Opanowanie Dobrudży, a później także Budziaku przez Turków Osmańskich przyniosło kolejne przesiedlenia małoazjatyckich nomadów z jednej strony, z drugiej strony zaś mongolskich Nogajców ze stepów leżących na północ od Morza Czarnego.

Na terytoriach podlegających gospodarom mołdawskim i wołoskim Tatarzy występowali najczęściej jako niewolnicy, podobnie jak Cyganie, stając się przedmiotem rozmaitych transakcji. W miastach natomiast, zwłaszcza pod koniec interesującego nas okresu, istniały kolonie kupców tureckich.

Karaimów, potomków dawnych Chazarów, ze względu na wyznawaną przez nich odmianę judaizmu często identyfikowanych mylnie z Żydami. Zamieszkiwali głównie w miastach mołdawskich, trudniąc się handlem (przede wszystkim niewolnikami). Na Wołoszczyźnie występują rzadziej i pojawiają się znacznie później (pierwsze wzmianki dopiero w XVI w.).

Żydów zamieszkujących głównie w miastach mołdawskich i wołoskich, napływających głównie z Polski i Siedmiogrodu. Zajmowali się przeważnie kupiectwem na większą lub mniejszą skalę. Szczególnie dużo Żydów przybyło do Mołdawii z terenów Rzeczypospolitej w czasach powstania Chmielnickiego, które w znacznej mierze skierowane było również przeciw ludności żydowskiej. Po zawarciu się sojuszu kozacko-mołdawskiego w 1652 r. znaczna część tych Żydów została na rozkaz Tymoszka Chmielnickiego wymordowana. Społeczności żydowskie w miastach stanowiły odrębny „cech” (rum. *breasla*) narodowy i znajdowały się pod jurysdykcją własnego starosty.

Ormian. Podobnie jak Żydzi osiedlali się głównie w miastach, tworząc tam własne „cechy”. Jak podaje jednak Dymitr Cantemir, ich uprawnienia i podatki były identyczne jak ludności rumuńskiej.

Greków napływających do krajów rumuńskich, poczynając od XV stulecia. Część napływała w charakterze kupców, tworząc kolonie w miastach, część zaś zasilala szeregi warstwy bojarskiej, stosunkowo szybko ulegając asymilacji. Ze względu na to, iż byli to z reguły ludzie majątni i wpływowi, jak również cieszyli się wyraźnym poparciem niektórych gospodarów, spotykali się często z niechęcią ludności rumuńskiej. Wielu Greków zasiadało na tronach obu krajów, warto tu wspomnieć takie postaci jak: Jakub Basilikos Heraklides, Michał Waleczny, rodziny Duca, Cantacuzino, Mavrocordato, Ypsilanti i inne. Nową jakość stanowili Grecy w tzw. „epoce fanariotów”, przybywający ze Stambułu w charakterze wysokich urzędników. Z czasem jednak również większość z nich uległa asymilacji.

Albańczyków. Podobnie jak Grecy przenikali głównie do wyższych warstw społecznych – bojarstwa i bogatego kupiectwa. Albańskiego pochodzenia były też niektóre rodziny gospodarskie, np. rodzina Coci, z której wywodził się Bazyli Lupu, czy rodzina Ghica.

Bułgarów. Migrację Bułgarów można podzielić na dwa główne etapy. W pierwszym okresie, natychmiast po upadku państwa bułgarskiego, a więc w końcu XIV i na początku XV w. przybywali na ziemi rumuńskie obok ludności chłopskiej także przedstawiciele wyższych warstw, przede wszystkim duchowieństwa, czego przykładem może być rodzina Camblak osiadła w Mołdawii. W późniejszym okresie napływała głównie ludność chłopska. Podobno aż w liczbie 12 000 zostali oni osiedleni przez Władę Dracula na Wołoszczyźnie. Większe migracje ludności bułgarskiej na Wołoszczyznę nastąpiły po powstaniu tyrnowskim w 1595 r. i po powstaniu cziprowackim w 1688 r.

Serbów. Napływali na ziemi rumuńskie początkowo jako wysoko wykwalifikowani rzemieślnicy (np. kamieniarze), duchowni, pisarze. Po upadku państwa serbskiego migrowała na ziemi rumuńskie ludność różnych warstw społecznych. Ważną rolę odgrywali Serbowie jako czynnik militarny, zasilając armię hospodarów, zwłaszcza wołoskich. Z nich głównie składały się (albo na tworzonych przez nich formacjach były wzorowane) oddziały: hinsarów, hajduków, semenów.

Niemców (Sasów) napływających przede wszystkim w XIV i XV w. i stanowiących głównie ludność miejską, rzemieślniczą. W ciągu wieków stopniowo asymilowali się. Nowy element niemiecki (i nie tylko) pojawił się po aneksji Bukowiny przez Austrię w 1775 r.

Polaków zamieszkujących dość licznie w Mołdawii. Granica polsko-mołdawska była niezbyt szczelna i w obie strony przenikała ludność różnej kondycji społecznej. Osiedlała się więc tu polska szlachta, kupcy, chłopci. Polskie nazwiska spotyka się też często wśród pułkowników w wojsku hospodarskim. Polacy zatrudniani też byli w kancelarii hospodarów jako tzw. „pisarze polscy”.

Czechów przybywających w większej grupie prawdopodobnie tylko raz do Mołdawii, co związane było z prześladowaniem husytów. Musieli oni przybyć w latach dwudziestych XV w., o czym świadczą ich głośne dysputy teologiczne z roku 1430.

Pozostałe grupy etniczne były zdecydowanie mniej liczne i nie odegrały już takiej roli, niemniej jednak i one złożyły się na zróżnicowaną mozaikę, z której kształtował się naród rumuński.

WYBÓR LITERATURY

- Cernevedeanu P., *Evreii în epoca fanariota*, cz. Magazin istoric (dalej cyt. MI), februarie 1997, s. 51-54, cz. 2, MI martie 1997, s. 25-28.
- Achim V., *Țigani în istoria României*, București 1998.
- Cantemir D., *Descriptio Moldaviae – Descrierea Moldovei*, București 1973.
- Rezachevici C., *Evreii în țările române în evul mediu*, cz. 1: MI, august 1995, s. 62-66, cz. 2: MI, septembrie 1995, s. 59-62, cz. 3: MI, octombrie 1995, s. 61-66.
- Rezachevici C., *Găgăuzii*, cz. 1: MI, mai 1997, s. 60-63, cz. 2: MI, iunie 1997, s. 64-68.
- Önal M. N., *Din folclorul Turcilor Dobrogei*, București 1997.

- Originea Țătarilor. Locul lor în România și în lumea turcă* (Constanța, 17-20 noiembrie 1994), București 1997.
- Mărtinaș D., *Originea ceangăilor din Moldova*, București 1985.
- Moldvai Csángó – Magyar okmánytár 1467-1706*, I-II, Budapest 1989.
- Costachel V., Panaitescu P. P., Cazacu A., *Viața feudală în Țara Românească și Moldova*, București 1957.
- Карпато-дунайские земли в средние века*, Кишинев 1975.
- Гаврилович Н., *Срби и Румуни. српско-румунске бее кроз векове*, Београд – Нови Сад 1997.
- Papacostea Ș., *Românii în secolul al. XIII-lea. Între cruciată și imperiul mongol*, București 1993.
- Spinei V., *Moldova în secolele XI-XIV*, București 1982.
- Spinei V., *Realitățile etnice și politice în Moldova meridională în secolele X-XIII. Români și turanici*, Iași 1985.

ETHNIC COMPOSITION (MAKE-UP) OF MOLDAVIA (MOLDOVA) AND WALLACHIA (VOLOSHCHYZNA) IN THE MIDDLE AGES

Summary

The western part of the Black Sea steppe, the Moldavian Upland, the Vallachian Lowland, and the eastern and southern arc of the Carpathians have been the area of migration of people since the ancient times. The presence of the Celts, Iranian Scythes, Thracian Daco-Goetes, and in some areas also Greeks and Romans. At the end of the antique epoch Goths, Huns, Gepids appeared for some time. In the 6th century part of what was to be later the Romanian lands was found within the Avar Kaganate (khaganate), in the 7th their eastern part within the Bulgarian khanate Asparuch. In the 4th century Slav colonisation began, which lasted several centuries, and which occurred mainly in the arable lands. The Black Sea steppe was dominated, on the other hand, by wandering peoples, mainly of Turkish origin. Probably as early as in the 7th century Khazars appeared in part, but most of all Hungarians, whose traditional site – Etelköz was between the Dneper, the Dniester, the Prut, and the Seret. At the end of the 9th century Magyars (Hungarians) were forced to leave Etelköz as a result of pressure on the part of Turkish Petchings. In the middle of the 11th century, Petchings were forced to move further south as a result of Uzes, who were also Turkish and stayed between the Dnieper and the Danube, and the Polovts (also called Kumans or Kipchaks) who settled mostly in what was to be later Moldavia and Wallachia. Those people, in turn, were subjugated in the 13th century by the Mongols.

Probably in the 12th century colonisation of these territories by the Vallachian population began, this process was intensified in the 13th and 14th centuries. Along with the gradual retreat of the Tartars a more numerous Slav colonisation appeared as well as the Hungarian and German ones (mainly in city centres). The social and economic system of the Rumanian states which were founded in the 13th century (Wallachia) and in the 14th century (Moldavia) made no legal restrictions for ethnic groups, which was conducive to their assimilation. To a lower degree this process concerned Gypsies who appeared in these areas probably as early as the 12th century due to the close ties which existed inside the group. The Tartar population, inhabiting the Black Sea steppes, quite soon was under the Turkish rule and was submitted to Islamisation.

The ethnic and cultural differentiation lasted longer in towns in which Hungarians, Saxons, Ruthenians, Bulgarians, Serbs, Tartars, Armenians, Greeks and Jews. This last name was used also to describe Karaims who were most often encountered. In the first half of the 15th century in the area of Moldavia a group of Czech Hussites found refuge. In the Black Sea port towns at the beginning Greeks, Wallachians and Tartars were dominant, they were later joined also by Wallachians, Hungarians (particularly from Kilia), Ruthenians, Poles, Germans, Jews and after they had been subjugated by the Osman Empire also Turks. The fact that the Rumanian countries have never been directly included to

the Turkish state was conducive to further migrations of the Christian population from the Balkans: Bulgarians, Serbs, Greeks, Albanians. On the other hands, the annexation of some territories by Turkey and creation there of the so called *rai* caused their Islamisation, creating the Turkish-language islands. However, Islam in contradistinction to all the other religious could not have been practised (observed) in the territory of the Rumanian states.

The policy of the far-reaching tolerance caused that the Rumanian countries were an attractive area for various kinds of newcomers.